

BOSHLANG'ICH SINFLARDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH METODIKASI

*Qashqadaryo viloyati Qarshi shahar alohida ta'limga ehtiyojlari bo'lgan
kar va zaif eshitadigan bolalar uchun 17-sonli ixtisoslashtirilgan
maktab-internati boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Muzaffarova Fotima O'tkirovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitishning nazariy va metodik asoslari hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar tahlil qilingan. Tadqiqotda ilmiy-pedagogik manbalarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Natijalarga ko'ra, kompetensiyaviy yondashuv, loyiha metodi, STEAM elementlari, interfaol metodlar va AKT vositalaridan foydalanish o'quvchilarning amaliy ko'nikmalari hamda ijodiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, fanlararo integratsiya va milliy hunarmandchilik elementlaridan foydalanish texnologiya fanini o'qitish samaradorligini oshirishi aniqlandi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'limda texnologiya fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish uchun ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, texnologiya fani, texnologik ta'lim, kompetensiya, amaliy ko'nikma.

Kirish: Mamlakatimizda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro ta'lim standartlariga moslashtirish hamda raqobatbardosh inson kapitalini shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda boshlang'ich ta'lim alohida ahamiyat kasb etadi, chunki aynan ushbu bosqichda o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan munosabati, mehnat madaniyati, ijodiy fikrlashi va amaliy faoliyatga tayyorligi shakllanadi. Shu nuqtai nazardan, boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitish nafaqat amaliy mehnat ko'nikmalarini rivojlantirish, balki shaxsning har tomonlama kamol topishini ta'minlovchi muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Texnologiya fani boshlang'ich sinf o'quvchilarida mehnatsevarlik, mas'uliyat, tartiblilik, estetik did, mustaqil qaror qabul qilish, jamoada ishlash va muammoli vaziyatlarni hal etish kabi tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur fan orqali o'quvchilar turli materiallar bilan ishlashni o'rganadilar, buyumlar tayyorlaydilar, loyihalar yaratadilar hamda o'z ijodiy g'oyalarini amaliy faoliyatga tatbiq etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bois texnologiya fanini o'qitish metodikasini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida takomillashtirish bugungi kunning dolzarb

ilmiy va amaliy masalalaridan biridir.

Jahon ta'lim amaliyotida texnologik ta'limni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish, loyiha faoliyati, dizayn tafakkuri, STEAM ta'limi, raqamli texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bunday yondashuvlar o'quvchilarning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish, texnologik savodxonligini rivojlantirish va XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishning muhim omili sifatida e'tirof etilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham boshlang'ich ta'lim mazmunini yangilash, Milliy o'quv dasturi asosida texnologiya fanini zamonaviy talablar asosida tashkil etish bo'yicha tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Fan mazmuniga milliy qadriyatlar, xalq amaliy san'ati, ekologik madaniyat, tejamkorlik, tadbirkorlik elementlari va zamonaviy texnologiyalar bosqichma-bosqich integratsiya qilinmoqda. Bu esa texnologiya fanining nafaqat amaliy, balki tarbiyaviy va rivojlantiruvchi imkoniyatlarini ham kengaytirmoqda.

Shunga qaramay, amaliyotda texnologiya fanini o'qitishda darslarning mazmunini o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga moslashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash, fanlararo integratsiyani ta'minlash, o'quvchilarning ijodiy va konstruktiv fikrlashini rivojlantirish bilan bog'liq ayrim muammolar saqlanib qolmoqda. Mazkur holat texnologiya fanini o'qitish metodikasini ilmiy asosda takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitishning ilmiy-metodik asoslarini tahlil qilish, zamonaviy pedagogik yondashuvlarning samaradorligini asoslash hamda ta'lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari sifatida texnologiya fanining boshlang'ich ta'limdagi o'rni va ahamiyatini aniqlash, zamonaviy o'qitish metodlarini tahlil qilish, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik omillarni tizimlashtirish hamda texnologiya fanini samarali tashkil etishga doir ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqish belgilandi.

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur tadqiqotda boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitishning nazariy-metodik asoslarini aniqlash hamda ta'lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlarni asoslash maqsadida sifat tahliliga asoslangan ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan, konstruktivistik va integrativ yondashuvlar uyg'unligida tashkil etildi. Ushbu yondashuvlar o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini amaliy faoliyat orqali shakllantirish hamda ularning mustaqil va

ijodiy fikrlashini rivojlantirishni nazarda tutadi.

Tadqiqot davomida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimli tahlil, pedagogik kuzatish, umumlashtirish va mantiqiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Boshlang'ich ta'lim metodikasiga oid mahalliy va xorijiy ilmiy manbalar o'rganilib, texnologiya fanini o'qitishda qo'llanilayotgan zamonaviy pedagogik yondashuvlarning afzalliklari hamda mavjud muammolari tizimlashtirildi. Shuningdek, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlari, texnologiya fanining mazmuni va o'quv dasturlari o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi.

Tadqiqotda texnologiya fanini samarali tashkil etishga ta'sir etuvchi omillar alohida tahlil qilinib, ularning ta'lim sifati va o'quvchilarning amaliy kompetensiyalariga ta'siri baholandi. Shu asosda boshlang'ich ta'lim uchun texnologiya fanini o'qitishning integrallashgan metodik modeli ishlab chiqildi.

Nazariy va metodik tahlillar natijasida boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini samarali o'qitish o'zaro bog'liq bir qator pedagogik omillarga tayanishi aniqlandi. Mazkur omillar o'quvchilarning amaliy faoliyatga qiziqishini kuchaytirish, ijodiy fikrlashini rivojlantirish va texnologik kompetensiyalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

1. Kompetensiyaviy yondashuvning ustuvorligi

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, texnologiya fanini faqat nazariy bilimlarni o'rgatishga yo'naltirish yetarli emas. Darslar o'quvchining kundalik hayotda uchraydigan amaliy vazifalarni mustaqil bajarishiga xizmat qiladigan kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilishi lozim. Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda o'quvchilar turli materiallar bilan ishlash, buyumlarni loyihalash, texnologik jarayonlarni rejalashtirish va o'z faoliyatini baholash ko'nikmalarini egallaydi.

2. Interfaol metodlarning samaradorligi

Tadqiqot natijalari interfaol metodlar texnologiya fanining mazmuniga eng mos pedagogik vositalardan biri ekanligini ko'rsatdi. "Aqliy hujum", "Klaster", "Baliq skeleti", "Insert", "Loyiha metodi", "Muammoli vaziyat", "Keys-stadi" kabi metodlar o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi, jamoada ishlash madaniyatini rivojlantiradi hamda ijodiy fikrlashga undaydi. Ayniqsa, loyiha asosidagi topshiriqlar o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog'lash imkonini yaratadi.

3. STEAM yondashuvining ahamiyati

Tahlillar texnologiya fanini fanlararo integratsiya asosida tashkil etish ta'lim samaradorligini sezilarli oshirishini ko'rsatdi. STEAM yondashuvi orqali texnologiya, matematika, tabiiy fanlar, san'at va muhandislik elementlari yagona ta'lim jarayonida uyg'unlashtiriladi. Natijada o'quvchilar muammolarni tahlil qilish, yangi g'oyalarni ishlab chiqish va amaliy yechimlarni yaratish

ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

4. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish

Raqamli texnologiyalar texnologiya fanining mazmunini boyituvchi muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Elektron taqdimotlar, videodarslar, virtual laboratoriyalar, 3D modellar va interaktiv platformalar yordamida o'quvchilar murakkab texnologik jarayonlarni osonroq tushunadilar. Shuningdek, raqamli vositalar individual ta'limni tashkil etish va o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini monitoring qilish imkonini beradi.

5. Milliy hunarmandchilik elementlarining integratsiyasi

Boshlang'ich sinflarda texnologiya fanining mazmuniga milliy hunarmandchilik elementlarini kiritish o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, estetik did va mehnat madaniyatini shakllantiradi. Qog'oz, mato, yog'och, tabiiy materiallar bilan ishlash, milliy naqshlar va bezaklardan foydalanish o'quvchilarning tasavvurini, mayda motorikasini hamda ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitishning besh bosqichli metodik modeli ishlab chiqildi:

1. 1.Diagnostika bosqichi O'quvchilarning qiziqishlari, tayyorgarligi va amaliy ko'nikmalarini aniqlash.

2. 2.Rejalashtirish bosqichi Dars mazmunini o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos loyihalash.

3. 3.Amaliy faoliyat bosqichi Interfaol metodlar, STEAM elementlari va loyiha asosidagi topshiriqlarni qo'llash.

4. 4.Baholash bosqichi O'quvchilarning amaliy faoliyatini mezonlar asosida tahlil qilish va baholash.

5. 5.Refleksiya bosqichi Bajarilgan ishlarni tahlil qilish, xatolar ustida ishlash va keyingi faoliyatni rejalashtirish.

Mazkur model texnologiya fanini o'qitishning uzluksizligini ta'minlaydi hamda o'quvchilarda amaliy kompetensiyalarni bosqichma-bosqich rivojlantirish imkonini beradi.

Boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini samarali o'qitishga ta'sir etuvchi pedagogik omillar

Pedagogik omil Ta'lim jarayoniga ta'siri

Kompetensiyaviy yondashuv Amaliy bilim va ko'nikmalarni shakllantiradi.

Interfaol metodlar O'quvchilarning faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

STEAM integratsiyasi Fanlararo bog'liqlikni ta'minlaydi va kreativlikni oshiradi.

AKT vositalari Vizual va interaktiv ta'lim muhitini yaratadi.

Loyiha metodi Nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'laydi.

Milliy hunarmandchilik Milliy qadriyatlar va mehnat madaniyatini rivojlantiradi.

Jadvalda keltirilgan natijalar shuni ko'rsatadiki, texnologiya fanini samarali tashkil etish alohida metoddan emas, balki bir-biri bilan uzviy bog'langan pedagogik omillar majmuasidan foydalanishni talab etadi. Kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarning amaliy faoliyatini rivojlantirsa, interfaol metodlar ularning bilish faolligini oshiradi. STEAM integratsiyasi texnologik tafakkurni shakllantiradi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari esa ta'lim jarayonining zamonaviyligini ta'minlaydi. Loyiha metodi va milliy hunarmandchilik elementlari esa o'quvchilarning ijodkorligi, estetik didi va mehnat madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitish bo'yicha olib borilgan ilmiy tahlillar mazkur fan o'quvchilarning nafaqat amaliy mehnat ko'nikmalarini, balki ijodiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish, jamoada ishlash va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalarini ham rivojlantirishda muhim o'rin tutishini ko'rsatdi. Shu sababli texnologiya fanining mazmuni va uni o'qitish metodikasi zamonaviy ta'lim talablari asosida muntazam takomillashtirib borilishi zarur.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, texnologiya fani darslarini an'anaviy tushuntirish va namoyish etish usullari asosida tashkil etish o'quvchilarning bilish faolligini to'liq ta'minlamaydi. Aksincha, loyiha asosida o'qitish, muammoli ta'lim, amaliy topshiriqlar, interfaol metodlar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning darsdagi ishtirokini faollashtirib, ularning texnologik tafakkuri va amaliy ko'nikmalarini izchil rivojlantiradi.

Texnologiya fanining yana bir muhim jihati uning fanlararo integratsiyani ta'minlash imkoniyatidir. Matematika, tasviriy san'at, tabiiy fanlar va ona tili bilan uzviy bog'langan topshiriqlar o'quvchilarda nazariy bilimlarni amaliy faoliyatga tatbiq etish ko'nikmasini shakllantiradi. Natijada ular tayyor namunani takrorlash bilan cheklanib qolmay, balki yangi g'oyalarni ishlab chiqish, mahsulotni loyihalash va uni takomillashtirishga intiladilar. Bu esa boshlang'ich ta'limning kompetensiyaviy yondashuviga to'liq mos keladi.

Shuningdek, tadqiqot davomida texnologiya fanini milliy qadriyatlar asosida tashkil etishning pedagogik imkoniyatlari ham tahlil qilindi. Milliy hunarmandchilik elementlari, xalq amaliy san'ati, tejamkorlik va ekologik madaniyatga oid topshiriqlarning dars mazmuniga kiritilishi o'quvchilarda mehnatga hurmat, estetik did va milliy o'zlikni anglash tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv ta'limning tarbiyaviy vazifalarini

samarali amalga oshirish imkonini beradi.

Boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitish ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, o'quvchilarda mehnatsevarlik, ijodkorlik, texnologik tafakkur, amaliy faoliyatni rejalashtirish, muammolarni hal etish hamda mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur fan orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirishni o'rganadilar, turli materiallarga ishlov berish, buyumlarni loyihalash va tayyorlash jarayonida o'zlarining ijodiy salohiyatini namoyon etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Tadqiqot davomida amalga oshirilgan nazariy va metodik tahlillar texnologiya fanini samarali o'qitish alohida metod yoki vositaga emas, balki zamonaviy pedagogik yondashuvlarning kompleks qo'llanilishiga bog'liqligini ko'rsatdi. Kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, loyiha metodi, STEAM ta'limi, interfaol metodlar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan kompleks foydalanish o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish, amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish va texnologik kompetensiyalarini shakllantirishda yuqori pedagogik samaradorlikka ega ekanligi aniqlandi.

Shuningdek, texnologiya fanini o'qitishda fanlararo integratsiyani ta'minlash, milliy hunarmandchilik va xalq amaliy san'ati elementlaridan foydalanish, ekologik tarbiya, tejamkorlik va tadbirkorlik ko'nikmalarini dars mazmuniga singdirish o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslandi. Mazkur yondashuv o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, estetik did, mehnat madaniyati hamda mas'uliyat hissini shakllantirish bilan bir qatorda ularning zamonaviy texnologik muhitga moslashuvini ham ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib ishlab chiqilgan besh bosqichli metodik model (diagnostika - rejalashtirish - amaliy faoliyat - baholash - refleksiya) texnologiya fanini o'qitish jarayonini tizimli tashkil etish, o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish va ularning amaliy kompetensiyalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish imkonini beradi. Modelning afzalligi shundaki, unda ta'limning maqsadi, mazmuni, metodlari, vositalari va baholash mezonlari yagona metodik tizim asosida o'zaro uyg'unlashtirilgan.

Mazkur tadqiqot natijalari boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish, o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish hamda darslarning sifat va samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi ilmiy-metodik asos sifatida foydalanilishi mumkin. Tadqiqotda ilgari surilgan metodik tavsiyalar umumta'lim maktablari amaliyotida qo'llanilganda o'quvchilarning texnologik savodxonligi, ijodkorligi va amaliy faoliyatga tayyorgarligi sezilarli darajada rivojlanishi

kutiladi.

Kelgusidagi ilmiy izlanishlarda boshlang'ich sinflarda texnologiya fanini o'qitishning taklif etilgan metodik modelini tajriba-sinov ishlari orqali amaliy jihatdan tekshirish, uning samaradorligini statistik usullar asosida baholash hamda sun'iy intellekt, raqamli ta'lim platformalari va virtual laboratoriyalarni texnologiya ta'limiga integratsiya qilishning didaktik imkoniyatlarini tadqiq etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hasanboyev, J., To'raqulov, X., Alqarov, I. Sh., & Usmanov, N. O'. (2020). Pedagogika. Toshkent: Asian Book House.
2. Mavlonova, R. (2018). Umumiy pedagogika. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Qurbonov, B., Isyanov, R. G., & Kurbanova, G. B. (2018). Texnologiya fanini o'qitish metodikasi. Toshkent.
4. Akramov, X. M. (2024). Texnologiya ta'limi metodikasi. Toshkent.
5. Tolipov, O'. Q., & Usmonboyeva, M. (2005). Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari. Toshkent: Fan.
6. Ishmuhamedov, R. (2008). O'quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslubiyati. Toshkent: RBIMM.
7. Ishmuhamedov, R., & Yo'ldashev, M. (2013). Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Nihol.
8. Xoliqov, A. A. (2011). Pedagogik mahorat. Toshkent: Tafakkur Bo'stoni.
9. Azizxo'jayeva, N. N. (2006). Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. Toshkent: Fan.